

որ զձեզ կը բարձրացնէ և կը մեծացը
նէ : Հող և փոշի համարեցէք զձեզ
ու միայն ամենափոքրիկ հաւատացե-
լոյն հետ , աղ նսեւ ամենափառ ան-
հաւատին , միտլ բանիւ , լերուք ջինջ
հայեւիներ Մասուճոյ Սիւսի Որդ-
ւոյ պատկերին , որ ինքնին կեանք էր ,
և դուք միայն նովաւ կեանք ունիք ,
որ ունէր անուանահամեմատ քան զա-
մենայն անուան , և ստիպոյն հեզ էր և
խոնարհ սրտիւ և մարդկանց սիրոյն
համար . « Օրոնձն ունայնացողց , զկեր-
պորանս ծառայի տաւալ , ի նմանու-
թիւն մարդկան եղեալ և կերպորանօր
գտեալ իբրեւ զմարդ » , Փիլ . Բ . 6 :

(Շարունակիւն .)

ԱՆՅՔ ՄԵԾԻՆ ՆԱՓՈԼԻՈՆԻ ԸՆԴ ՆԻԵՄԵՆ ԳԵՏ

Յունիս 23ին դեռ օրը չը ծագած
կայսերական զօրախումբը Նիեմեն հա-
տաւ . բայց առանց զայն տեսնելու :
Բրուսական անտառի մը եզրը և գե-
տը չը ջապատող բլուրները՝ կը ծածկե-
ին այն մեծ բանակը , որ պատրաստ
էր անկից անցնելու :

Նափողէն՝ որ մինչեւ այն տեղ
կառքով եկած էր՝ առաւօտեան ժամը
երկուքին (ըստ Եւրոպացւոց) ձի կը
հեծնայ : Արտեն թէ առանց ինքը
զինք ծածկելու ճանչցաւ ռուսա-
կան ափուները . բայց ստոյգը սա է որ
սահմանագլուխը անցնելու համար
գիշերուան խաւարով ծածկուեցաւ .
ինչպէս հինգ ամիս ետքն ալ նոյն խա-
ւարի շնորհիւ միայն նոյն տեղէն վե-
րագարծաւ : Այս եղբրքին վերայ ե-
րեւցած միջոցին յանկարծ ձին գլորե-
ցաւ և զինքը ձգեց դեռի եզերքին

վրայ : Չայն մը լուեցաւ , որ գոցեց .
« Չարադուշակ է այս . հռոմայեցի մը
ըլլար՝ ետ կը գառնար » : Յայտնի չէ
թէ լսողը ինքն էր , թէ հետը եղող
ներէն մէկը :

Զննութիւնը կատարուեցաւ , հը-
րամայեց որ՝ երկրորդ օրուան խոնար-
հելու ժամանակը Բօնիեմեն գիւղին
մօտ գետին վրայ երեք կամուրներ
ձգուին . յետոյ իւր բանակաւորը քա-
ջուեցաւ , ուր անցուց այս ամբողջ օ-
րը մերթ իւր վրանին տակ . մերթ ու-
րմեան տան մը մէջ , դժնդակ տաքու-
թեան մը ներքեւ բոլորովին անշարժ
և ուժ-թափ տարածուած , և ի դուր
հանգիստ ինդրելով :

Երբ գիշերը հասաւ , գետին մեր-
ձեցաւ , որուն վրայէն նաւակով մը
բանի մը խրամահատներ անցան : Լի
զարմացմամբ և անարգել ռուսական
ափանց վրայ ոտք կոխեցին : Հոն խա-
ղաղութիւն գտան . պատերազմը մի-
այն իրենց կողմէն էր . ամենայն ինչ
խաղող էր այս օտար երկրին վրայ ,
որ այնչափ սպառնալից նկարագրուած
էր իրենց : Սակայն գիշերսպահ խումբ
բի մը հրամանատար Փաղոք պարզ
պաշտօնակալ մը իսկոյն ներկայացաւ
անոնց : Ասիկա առանձնակի էր . ինքը
բոլորովին անվրդով խաղաղութեան
մէջ կ'երեւէր , և չէր գիտեր որ՝ ամ-
բողջ զինեալ Եւրոպան իւր դէմն
էր : Կը հարցնէ այս օտարականաց թէ
ո՞վ են իրենք . և անոնք կը պատասխա-
նեն . « Փաղղիացի ենք » : Ինչ կու-
ղէք . կը հարցնէ գարձեալ պաշտօնա-
կալն , և ինչո՞ւ Ռուսաստան եկած էք :
« Յանկարծ խրամահատ մը շտապաւ
կը պատասխանէ . Չեղ դէմ պատե-
րազմելու , Վիլնան առնելու , Բոլոնի-
ան աղատելու » : Այս խօսքերուն վե-
րայ Փաղաքը ետ կը քաջուի , և անե-
րեւոյթ կըլլայ անտառներու մէջ , դէպ

Ի դուր մեր ղինուորներէն երեքը ան զուսդ եռանդով մը՝ իբր թէ անտու ուր ղնեցու համար իրենց հրազենները կը սրարան :

Այսպէս հրապնտց երեք հարուածներուն տկար ձայնը, որ անպատասխանի մնաց, իմացուց մեզ թէ՛ թէ՛ նոր պատերազմական դաշտ մը կը բացուէր, և թէ՛ մեծ արշաւանք մը սկսուած էր :

Իցէ թէ առ խոհեմութեան կամ առ կանխադգածութեան՝ կայսրը շատ զարմացաւ պատերազմի այս առաջին նշանին վերայ : Իսկոյն երեք հարիւր տասպարաւորներ (վրթիմէօր) գետը անցան, կամուրջներուն կազմութեանը հսկելու համար :

Մեր առաջն էր ռուսական սահմանագլուխը : Արդէն իսկ մեր անցագնացածքները ստուերներու մէջէն ի փառս մեզ խոտացեալ այս երկիրը յափշտակել կը ձգէին : Կարծես ի մերձենալ ազատչացս լսելի կըլլային Լուդանացուոց ուրախութեան աղաղակները : Սոյն գետը անոնց աղերս արկու ձեռքերէն չընկալուած կերեւակայէինք : Հոս ամեն բան մեզի կը սրսկէր. հսն ամեն առատութիւն մեզ պիտի ընուինք : Անոնք մեր պէտքերը հոգարու պիտի փութային, քիչ մը ետքը և զմեզ պիտի ողջագուրէին սիրով և երախտագիտութեամբ : Գիշեր մը ձախողակի եղաւ, բայց լինէ հոգ : Օրը վերածնելու մօտ էր, իւր ջերմութեամբը և ամեն հրապարներով Օրը երեւեցաւ, ուրիշ բան չը ներկա յայնելով մեր աչքին, բայց միայն ան ջրգի և անքնակ աւազուտներ, և մը թին ու ակրատեսիլ անտառներ : Այն ատեն թաղծութեամբ մեր հայեցուածքը մեր վրայ դարձուցինք : Յուսոյ և պարծանաց զգացումը վերստին մեզ գրուեց ի տես համախումբ ա

հարկու բանակիս :

Գեական երեք հարիւր քաղ անգին բարձրագոյն դիրքին վրայ կայսեր բանակը կը տեսնուէր : Եւ շուրջանակի բլուրներու, դարեւանդներու և ձորերու երեսը մարդիկներով և ձիերով ծածկուած էր : Երբ երկիրը կը ներկայացնէր արեգակն այս փայլուն պատենազէն կոյսերը, նշանը տրուեցաւ, և իսկոյն բազմութիւնը սկսաւ եռաձիւղ դէպ ի երեք կամուրջները հոսել : Զիրենք Նիեմենէն զատող փոքր դաշտավայրը իջնալու ատեն կը տեսնուէր որ օձապտոյտ կը գալարէին, գետին կը մօտենային, երեք անցքերը կը գրաւէին, կ'երկարէին և կ'ամփոփուէին կամուրջները անցնելու և վերջապէս ոտք կը կոխէին այն օտար երկիրը, զոր ի մօտոյ պիտի քանդէին, և զոր՝ իրենց բազմաախիւժ բեկորներովը պիտի ծածկէին : Այնչափ մեծ էր եռանդը՝ որ երկու յառաջապահ զորաբաժինք անցնելու մէջ առաջնորդութեան պատուոյն համար մրցեցան, և գուցէ ձեռք ձեռքի ալ տային, եթէ զանոնք խաղաղելու փոխ չըլլար : Նախորդօն փութաց կիսել ռուսական հողը : Անվէհեր այս առաջին քայլէն դէպ ի իւր կորուստը : Նախ կամուրջին մօտ կեցաւ հայեցուածքով զօրականը սրտապնդելու : Ամենքն ալ ղինքը ողջուեցն իւրեանց սովորական աղաղակներով : Անոնք իրմէ աւելի եռանդուն կ'երեւէին, գուցէ կղբար նա թէ իւր սրտին վրայ կը ծանրանար այնչափ մեծ արշաւանք մը, գուցէ իւր տկարացած մարմինը տարապայման տաքութեան մը չէր զօրեր, կամ յողթահարելու առարկայ մը չը գտնելուն ի վարանս էր :

Վերջապէս անհամբերութիւնը ղինքը պաշարեց : Յանկարծ երկրին դէպ ի ներսերը խորամուխ եղաւ դե

այլ չընտրատող անտառին մէջ, իւր
ձիուն բոլոր արագութեամբը կը վա-
զէր, իւր խաւճապին մէջ կարծես թէ
կ'ուզէր միայն սկի թշնամիին հասնիլ:
Այս ուղղութեամբ մէկ մղանէն ա-
ւելի տեղ գնաց. միշտ մի և նոյն ա-
ռանձնութեան մէջ. յետ որոյ հարկ
եղաւ վերադառնալ կամուրջներուն
քով. ուսկից վերտոին իջաւ գետին
ընթացքին ուղղութեամբ և իւր պա-
հակներով դէպ 'ի Քօլնո:

Գոգցես թնթանթի գոռու մը լը-
սելի կըլար: Մենք մեր ընթացքին
մէջ ուշադրութիւն կ'ընէինք թէ պա-
տերազմը որ կողմէն կըսկէր: Բայց
նոյն օրը հոն, ինչպէս նաև հետեւեալ
օրը, բաց 'ի Գազաքի բանի մը խում-
բերէ երկինք մեզ թշնամի կ'երեւէր:
Արդարեւ, հազիւ թէ կայսրը գետէն
անցած էր, որ շնջիւն մը օդը յուզեց:
Յանկարծ օրը միջնեցաւ, հողմը բարձ-
րացաւ, և կայծակի աղէտաբեր որս-
տումները մեզ հասցոյ: Այդ սպառ-
նալից երկինքը, այդ անսպասեռան եր-
կիրը զմեզ տխրեցոյց: Ոմանք իսկ, եր-
բեմն սքանչալոյդը, այժմ՝ այս երե-
ւոյթէն սոսկաղին իբրեւ գութկանէ
մը: Կործեցին թէ այս բորբոքեալ
ամպերը մեր գլխուն վրայ կը կուտ ու
կէին, և երկրիս վրայ կը խանարհէին
մեր մուտքը խափանելու համար:

Ճշմարիտ է որ փութորկը ձեռնար-
կին պէս մեծ եղաւ: Երկար ատեն
ստուար և նսեմ ամպերը կը թանձրա-
նային և կը ծանրանային ամբողջ բա-
նակին վրայ աջէն դէպ 'ի ձախ և մին-
չեւ: յիսուն փարսախ տարածութեան
վրայ. բանակը բոլորովին ահաբեկած
էր անոր կրակներէն և ընկճած անոր
հեղեղներէն. ճանապարհները և դաշ-
տերը ուղղեցան. օդի ջերմութիւնը
մէկէն 'ի մէկ դժնդակ ցուրտի մը փո-
խուեցաւ: Տասը հազար ձի կոտոր-

ուեցան ճանապարհի վրայ, մանա-
ւանդ հետեւեալ կայաններուն մէջ,
Շատ պատերազմական կահեր աւա-
զուտներուն մէջ մնացին. յետ որոյ
շատ մարդիկ ալ մեռան:

Այս փութորկին տառջին կատա-
ղութեանը դէմ վախ՝ մի կայսեր ա-
պաստ սնարան կ'ուս: Իսկոյն մեկնե-
ցաւ անկից Քօլնօ երթալու համար,
ուր մեծագոյն անկարգութիւնը կը
տիրէր: Կայծակի հարուածներու շա-
ռաչիւնը այլ եւս լսելի չէր ըլլար, այն
ահարկու դղողիւնները, որ դեռ եւս
մեր գլխուն վերայ կորոտային, կար-
ծես թէ մոռցուեցան. որովհետեւ ե-
ղանակիս մէջ սովորական եղող օգերեւ-
ւոյթը թէպէտ և ոմանք վախցուց,
բայց ընդհանրապէս գուշակութեանց
ժամանակն անցած է:

Սկստականութիւն մը, առ ոմա-
նըս հանձարեղ, և առ այլս անիոյթ և
բիւս. երկրային կիրքեր, անդիմադ-
րելի կարիք, հեռացուցին մարդու հո-
գին այն երկինքէն, ուսկից եկաւ և ուր
պիտի վերադառնայ: Արդ այս մեծ
աղէտից մէջ բանակը ուրիշ բան չը
նկատեց, բայց միայն բնական դէպք
մը, և զոր այսօրիսի մեծ արշաւանքի
արգելման ազդ մը նշմարեցին բոլորու-
մին հետի, որուն համար ինքը (թէ-
պէտեւ պատասխանատու ալ չէր) չը
գտաւ հոն՝ եթէ ոչ բարկութեան ա-
ռիթ մը ընդդէմ բախտի կամ երկնից,
որ ըստ դիպաց կամ այլ օրինակ իրեն
այսպիսի սոսկալի նշմարանքներ ցոյց
կուտար:

Նոյն օրը մասնաւոր դժբաղդութի-
մ՝ ալ ընդհանուր աղէտիցս վրայ ա-
ւելցաւ: Յայնկոյս Քօլնօյի՝ Նափոլեօն
կը զայրանայ Վիլնայի (գետ) դէմ, ու
րոյ կամուրջը Գազաքները կործանած
էին. որով Ուսինօյի (զօրապետ) անց-
քը կարգիւնէր: Նափոլեօն զայն ար-

Համարհել կը կեղծէ . ինչպէս այն աւ
մէն բաները որոնք իրեն խոչընդոտ
կըլային . և կը հրամայէ իր թիկնաւ
պահ Բոլոնեան զօրաբաժնի մը ինքզին
քը նոյն գետը նետել : Այս այրելտիւր
քաղերը անվնէր նետուեցան ալեաց
մէջ : Նախ կարգաւ յառաջացան .
այց խորութիւնը չէր ներէր ալ , որ
հունէն անցնին՝ ջանքերնին կրկնապատ
կեցին : Իսկոյն լողալով գետին մէջ տե
ղը հասան : Բայց հոն արագաւոր յոր
ձանքը զիրենք ցրուեց : Այն ատեն ի
րենց ձիերը խրոչեցան , խտորեցան , և
ջրոց բռնութենէն մղուեցան : Այլ ևս
չէին լողար , այլ ջիւղուցան կը ծփային :
Անոնց հնձեալները ՚ի զուր կը մրցէին
և կը ջանային . այլ ուժաթափ են .
վերջսպէս բախտին անձնատուր եղան
Անոնց կորուստը հաւաստի էր . բայց
իրենց հայրենեացը համար էր և անոր
ակներեւ և իրենց ազատին համար ,
որուն անձնանուէր եղան . և մերձքն
կըզման ճիւղերնին վայր մը դադրեցը
ներով գլուխնին դէպ ՚ի Նափուեօն կը
դարձունեն և կ'աղաղակեն « Կէշէ
կայր : » Մանաւանդ երեք հոգի նշմա
րուեցան , որք բերաննին տակաւին
ջուրէն վեր բռնած՝ մի և նոյն աղաղակը
կրկնեցին , և իսկոյն անհետ եղան : Ահ
ու զարմանք բանակը պաշարեց :

Իսկ Նափուեօն հրամայեց փու
թով և ամենայն ճշդութեամբ որ
կարելի եղածին չափ մարդ ազատելու
միջոցները ՚ի գործ դրուին . բայց ա
մենեւին յուզեալ չէր երեւէր . իցէ
թէ ինքզինք զսպելու վարժ էր . իցէ
թէ պատերազմի ատեն սրտի գործ
վանքը տկարութիւն կը համարէր , ու
րուն պէտք չէր ինքը օրինակ տար ,
և զոր յաղթել հարկ էր , և կամ որ ա
ւելին է մեծագոյն արկածներ կը նա
խատեսէր , որոնց առջեւ ներկայս ոչ
ինչ էր :

ՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ո խտաւորութեան օկզգնաւորու
թիւնը շատ հին է , հեթանոսական
դարերու մէջ եւս եղած է , այնպէս որ
կարող եմք ասել թէ՛ ազգաց հետ
ճնած է և նոյս բնութիւն դարձած :

Ուխտաւորութիւնը աստուած
պաշտական բարեպաշտ զգացմանց
հետ սերտ համակերպութիւն ունի
և հետեւաբար քրիստոնէութեան մէջ
մեծ նշանակութիւն , վասն զի երբ
քրիստոնեայ ժողովուրդ մը յանուն
նահատակի կամ մարտիրոսի մը հիմ
նուած եկեղեցի կամ վանք մը ուխտի
կերթայ , անշուշտ նոյն նահատակի
կեանքը նորա բարեպաշտական զգաց
մանց վերայ մեծ ներգործութիւն ը
րած են , և բնականաբար կերթայ
նորա շիրմին վերայ ուխտել լստու
ծոյ մարտիրոսական կեանք մը . խընդ
րել յստուծոյ այն սուրբ օգնու
թիւնը , որով շատ սուրբեր , շատ նա
հատակներ և մարտիրոսներ կարողե
ցան ունենալ ՚ի սէր աստուածու
թեան , ՚ի սէր կրօնի և ճշմարտու
թեան այնպիսի կեանք մը , որոյ վերայ
ժամանակը և իկեղեցական Պատմու
թիւնը սքանչացած են :

Եթէ կենաց նմանողութեան այս
սուրբ իղձը չը լինէր ազգաց մէջ , հա
մարձակ կաւեմք , որ այսօր Հայաս
տանեայց եկեղեցին չը պիտի ունենար
իւր միակ պարձանքն եղող խաւարի
դէմ ունեցած անթիւ պատերազմնե
րն և ոչ անհամար նահատակներն և
մարտիրոսներն , որոց արեամբ ող
ջոյն աշխարհ մը կ'առագէր : Ուրեմն
ուխտաւորութիւնը սնունդ մ' է ,
որ կրօնասիրութիւնը կենդանի կը պա
հէ . կայծ մ' է , որ բարեպաշտական
զգացմունքները կը բոցալաւէ : Օայս
մեր երանելի նախնիք շատ լաւ զգա